

В 1343

ОЛЕКСАНДЕР КОЛЕССА.

ПРИ БАМ'ЯНОМУ ЗАТОНІ.

(Історична картина з року 1648-ого).

~~~~~  
Коштом автора.  
~~~~~

ЛЬВІВ, 1891.

З друкарні товариства імени Шевченка,
під зарядом К. Беднарського.

020к

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН УРСР

№ И-35699

И 32522

Повіяв легіт над Дніпром,
 Пригріло сонічко весняне,
 Здула ся філя, і ледяним
 О скелі вдарила ярмом.
 Розлила ся струя ревуца
 Широко із русла. Запори
 Торощить, беріг мулить, поре,
 І не вгамована, могуча
 У море вольнее спливає...
 А Україна ще мовчить!
 Здаєсь приборкана конає...
 Беззахистний народ давить
 Неситов кріпкою рукою
 Вельможа Лях. Сто сот пявок
 Жидівських точить з люду сок...
 А пан впиваєсь тим напоєм!
 В наругу нехристам продана
 Сьвятая віра... Павлюки,
 Геї Острияниці-Тараси —

Перевелисьте ся?! Не стане
 Ніхто за скованих братів?
 Народе! Чи у серци твоїм
 Жар слави й волі золоті
 Нездарства попелом присїв?!
 Мовчить наро́д немов корить ся:
 А в груді мов укрита грань
 Свободи бажане жарить ся...
 Най кликне хто: Розкуй ся, встань!
 У миг займесь ярков луною
 По всій широкій Україні.
 А поклик той ще нині, нині
 Пронесесь славою голосною.
 Мов той орел підняв ся з Січи
 Богдан, і сьмілих соколів
 На бій за віру й волю кличе.
 Зібрав, счислив, і полетів
 На Україну. „Жовті Води“
 Аж до Слоутиці-Дніпра
 Не тирса поросла буйна:
 Козацтво залягло. Свободи
 Могучий гомін з дрімоті
 Пів п'яних пробудив магнатів:
 „Бунтуєсь хлопство? — Покарати!
 „На паль рабів ураз з дітьми!

„Хмельницького голоту ми
 „Одним ударом розіб'єм!
 „Єго-ж в кайданах поведем
 „На показ у саму Варшаву!
 „Ой то-ж то буде слави, слави!
 „А нашої щоб менче кр'ови
 „Проляло ся, з Барабашом
 „На них пішлемо реєстрових:
 „Най власним полумінь огнем
 „З'їдає ся!“ І потягли
 Ляхи долі Дніпром степами.
 А зрадникови віддали
 В чайках шість тисяч Козаків...
 Пливають ворогов силов перті,
 Пливають, щоб у борбі з братами
 За лютих ворогів-катів
 Неславою окриті вмерти.

II.

Дніє. Вже розсвіт зарево ясне
 Стелить по небі. Зіроньки гаснуть.
 З степу холодний вітрець повіяв,
 Мраки пухові з ярів глибоких
 Вигнав, вершками стріснув осоки,

Легенько струєв Дніпра злелїяв
І ляг в байраці. А над водою
Над прибережнов сидить скалою
Козак. Задума важка смугляве
Чоло присїла. Вірлине око
В даль поринає. В лїво широкий
Степ у туманї мріє; на право
Гень між крутими вьєсь берегами
Срібним вужищом Дніпро могучий.
Козак в ту філю вдививсь ревучу
Мов потонув в нїй всіми гадками...
Вже відїзвალась пташечка ранна,
Із-за Дніпра вже сонїчко встало
Лице козацьке вкрило румяним
Сьвітом, на збруї єго заграло
І на гетьманській блисло булаві...
А він усе ще глядить в синяву
Філю: „Вже годї дармо чекати!
Гінці виразно мене звістили,
Що при „Камянїм Затонї“ має
Кречовський вранці з судном пристати,
Й нема го доси... Жду ще хвилину
І до табору назад вертаю...
А ну-ж Ляхи ся на моїх кинуть
Без реєстрових?... Але он з чатів

Вертає спішно сюда Чубатий“.

„Пливуть вже, батьку, що йно не видко.

— „Добре небого! Біжи-ж но швидко

„У яр. Най Ганджа буде готовий

„З хлопцями!“ Глянув, а по Дніпрови

Байдак мов лебідь по мори синім

Стрійно, легенько під вітром лине...

Ой то не маки багром зацвили,

То хлопців сорок сидить рядами,

Плещуть весельцем по срібній фили,

Вітрець тріпоче хоруговками,

Сонічко мріє у ясній збруї,

А сам Кречовський судном керує...

— „Гей гребіть вправо! Киньте якори!“

І острим зубом залізо поре

Землю. Пристали. „Ту мем чекати“.

Він лиш на беріг, а вже до нього

Припав козак наш: — „Се ти, мій брате,

„Друже Кречовський?!“ — „Се ти, Богдане?“

І обняли ся. — „Доки ми в груди

„Віддиху стане“ — Богдан озвав ся,

„Твої прислуги я не забуду!

„Тямлю се, друже, як о півночи

„Прийшов ти нишком в мою темницю:

„Втікай Богдане! хоть в сьвіт за очі!

„Я втік у Січ; і отся правиця,
 „Що була-б гнила в тяжких кайданах,
 „Нині гетьманську держить булаву!...
 „Ой і прийняв я її не на славу
 „Собі, ні кривду свою лиш мстити
 „Іду! Я нині местник стосотних
 „Сотень народу! Местник забитих
 „В тяжкі колоди панської неволі
 „Рабів, що кров'ю обліті руки
 „Рвуть і взивають серед розпуки:
 „Ратуй! Веди нас! Най або в полі
 „Кров ляцьку з жовтим піском сколотим,
 „Або самі си віку вкоротим!
 „Нині над „Жовтим Бродом“ немало
 „Лицарства збройним табором стало,
 „А сила з кождов росте хвилинов...
 „І най лиш чутка піде Українов,
 „Кожде серденько руське здрігне ся,
 „Кожда невольна рука здійме ся...
 „Ратай орати скибу покине,
 „Леміш та косу замінить в зброю,
 „Сам ся розкує, других розкує
 „І до табору мого прилине!...
 „Лиш ви одні ще, ви кров із крови
 „Нашої мали-б іти на мене,

„Що-м положити жите готовий
 „Вас боронячи? А сей мерзений
 „Барабаш зрадник, Ляхам проданий,
 „Вам верховодить?“ — „Годі, Богдане!
 „На те-ж пустив я тебе на волю,
 „Щоб нині руку на тебе зняти?
 „Я твій гетьмане! Гей, хто за мною
 „Піде молодці?!“ — „Усім нам мати
 „Одна: Україна. Ми всі з тобою!“
 Ой не сокіл то летить степами,
 То до гетьмана гонець з табору:
 „Вертай, Богдане! Бо Лях до бою
 „Готов грізними стоїть рядами;
 „А хто без тебе їх переборе?“
 — „Ганджо! Кречовський! На вас лишаю
 „Я половицю долі України!
 „Глядїть! Нїм ранна зірка засяє,
 „Щоби всьо військо, щó Дніпром лине,
 „Із братньов силов козацьку силу
 „В моїм таборі завтра злучило.
 „Чей і в них серце козацьке бьє ся,
 „Чей їх душа ще на волю рве ся,
 „Чей козак з братом на прю не стане!
 „Прощайте, бротя!“ — „Прощай, Гетьмане!“

III.

Заходить сонце : мерехтить
 В Дніпрі огнянеє проміне,
 Голубе чистеє склепінє
 У срібнім зеркалі блищить.
 Темніє сьвіт, байрак німіє,
 Дрімають береги круті,
 Шеночуть філі у руслі.
 Аж глянь : на філях щось леліє
 Немов хмаринка на блакиті;
 Росте, і мов лебідка крила
 Байдак порозпускав вітрила.
 За ним бач другий, третій, пятий,
 Десятий виринає з філі
 І як-би птацтво те крилате
 Обсіли беріг : „Гей! судна
 „Пришніть, на беріг знесіть зброю,
 „Кругом розставить вартовіх!“ —
 Дає порядок старшина.
 І тихий беріг оживив ся!
 Рядом на кручах Дніпровіх
 Засяли огні, загула
 Дружина; гомін покотив ся
 Лунов по сугорбах дрімучих.

При ясих від багаття лучах
Козачі постаті роять ся :
Одні вечеру готовлять,
А другі раді-б погулять —
До кобзаря юрбов товплять ся,
А він знай грає-промовляє,
Та пісьня льє ся невесела
І темнов хмарков сповиває
Козацькі серця : не оден
Згадав си ненечку стареньку,
Сестричку рідну жалібницю,
Дівчину — ясочку вірненьку ;
Покинув їх. Чи їх побачить ?
І закрутились у козачих
Зріницях сльози. Завтра рано
Ударять в похід тарабани,
Заграють сурмачі до бою,..
А за кого і з ким мем битись ?
Чиєї правди боронити ?...
Румяне сьвітло обливає
Козацькїї лиця гордії,
Але в їх серцях не витає
Проміне золоте надїї...

А тим часом на небо синє
Не місяць виглянув румяний,

То піднялась мітла огняна,
На запад із востоку лине,
А біла хмарка коло неї
Мов стать бліда у довгій свиті
Несе походню по блакиті;
Мов геній волі се летить
З ясенним лúčивом в руках,
Щоби в дрімучих ще серцях
Свободи іскру запалить!...
Важка тривога скрізь обняла
Козацьке військо: „Не гаразд
„Ворожить нам отся проява“.
— „Відав не чиста наша справа“.
„Відав нам завтра Бог не дасть
Побіди““. Так си гуторить
Козацтво, і лячно споглядає
На небо, щó немов горить...
А поміж ними ся звивають
Кречовського буйні молодці
І своє зерно засівають:
„Глядїть на сю страшну походню:
„То небо каров нам грозить,
„Що ми єднаєм ся з панами,
„Що ми віру й честь народню
„Толочимо, і йдем точить

„Козачу кров: се зрада! зрада!
 „Брати! Зберімо „Чорну раду“!
 „Наш гетьман зрадник! Він вже спить
 „Із старшинов та лизунами;
 „Не вчує нас! Скликаймо-ж раду!“
 І понесли ся мов на філи
 Із уст до уст слова досади,
 І тисячі загомоніли:
 „Мерщій, молодці! В раду, в раду!“
 Ой не вірли то сизокрилі
 Клеочуть на стену широкім:
 То раду радять Козаки,
 Пливають їх речи мов ті філі
 Грізні, шпаркі руслом глибоким.
 На площині огонь палає
 Червоним блиском румянить
 Завзяті лиця. Виступає
 Кречовський з гурту на майдан,
 Товариству кругом вклонив ся
 І як-би срібний голос дзвону
 Так реч єго ся полила:
 — „Нехай вас, братя, не гнівить
 „Отся немудра моя мова:
 „По тій самій струї Дніпровій,
 „Що нас ту нині принесла,

- „Аж до „Камяного Затону“
„Колись то славнії батьки
„Свобідні, вольні Козаки
„Пили на пострах Бісурман,
„Сьвятую віру боронили:
„Тоді і слава їм сьвітила
„Та з неба місяць золотавий;
„А гляньте лиш що сьвітить нам
„Покірним підпанків рабам?!
„Де-ж прадідна поділась слава?
„Продав ї Барабаш Ляхам...
„Продав її. А ми за ним
„Неначе череда ягнят
„Ідемо мовчки тим самим
„Неправим шляхом, і поможем
„Ляхам над братами ся знущать?
„Ні! Скорше голови положим!
„Молодці! Гетьмана нового
„Поставмо, а тоді з Богданом
„Хмельницьким рука в руку станем
„На ворога!“ — „Чи ви ся Бога
„Не боїте?!“ — загомоніло
Козацтво. — „А сьвята присяга?
„Ми-ж королеви присягали
„Служить під гетьмана рукою!“

— „Присяга?“ — Ганджа промовляє:

- „Як ворог зимне вістре стали
 „Приложить вже до твої груди
 „І скаже ти: ну-ж присягай,
 „Що ти мене любити будеш,
 „А ні, то гинь! то загибай!
 „Чи се присяга?... Так брати!
 „Дивіть: на небі вже свитає,
 „Мерщій збирайтесь до походу
 „І йдіть над річку „Жовті Води“.
 „От там на ліво повіває
 „Шовкова ляцька хоругов,
 „На право розложив ся знов
 „Хмельницького табор козачий.
 „Одні ідуть пірвать окови
 „Неволі, щó всю Україну
 „Гризуть, лоточуть аж до крови,
 „Ідуть за свій убогий рід
 „Безчещений гордим маґнатом,
 „Ідуть за віру умирати!...
 „А другі їм готовлять кару,
 „Що сьміли зойкнути під ударом!
 „І з тими й ви ся получите,
 „Та в біле тіло свою зброю
 „Гень аж до серця затошіть!

- „Бо так присяга вам велить,
 „Бо так ваш славний гетьман каже...
 „Панам ви добре помагайте
 „Та нагороди сподівайтесь :
 „Та й вдячні-ж, вдячні-ж бо вони :
 „Кого не посадять на палъ
 „То спражуть певно на огни!“
 — „Досить, молодче! Вже досить!“
 Мов грім козацтво гомонить...
 „При тобі правда! Най жие
 „Богдан Хмельницький! Смерть панам!
 „Смерть! Смерть всім панським лизунам!
 „Най гине зрадник Барабаш!“
 І мов страшнее полуміне
 Понеслось шпарко по рівнині.
 Одною думков запалали
 Козацькі серця. На судна,
 Де гетьман спав і старшина,
 Ввалилась лютая громада,
 І ляцьких підлизнів карала
 Без милосердя, без пощади ;
 Червоні ляцькі хоругви
 Подерши вергли у Дніпер :
 „Проч! Проч нікчемнії знаки
 „Рабства! Ми-ж вольнії тепер!“

Сходило сонце із-за гаю ;
 Козацтво кинувши судна
 З роботи мовчки повертає :
 По бурі стала тишина...
 Аж враз від „Жовтого“ десь „броду“
 З поранним леготом несесь
 Сумний звук сурм, та по землі
 Гармати глухо заревлі...
 — „Мерщій, молодці, до походу!“
 Взиває Ганджа. „Там стають
 „Вже Козаки на бій кровавий...
 „На скору нашу поміч ждуть...
 „Заграли сурми на тривогу...
 „Мерщій, молодці: Гей в дорогу!“
 — „Ти Ганджо, старшинов нам будь“.
 Козацтво згідно згомоніло
 І потягло на поле слави...
 Нім сонце підняло ся д горі
 Дими клубили ся по полі:
 То ся козацтво спільно боре
 Протів неправди і неволі.
 Ще вечірним, тихим сьвітом
 Погідне небо румяніло,
 А Тясьмином кров панська плила.
 І геній волі України
 Присьвічував страшній „Руїні“....

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
 АН УРСР
 № К-35 699

IV.

І нині, по віках, і нині
На нашій славній Україні
Не тисячі, а мільйони
Тяжким ланцюгом неволі дзвонять!
І нині роботячий люд
Горячим потом ся вмиває
Та ще із голоду вмирає!
За те нероби добре шють...
За те блискучії гармати
Та самопали скорострільні
Пускають з димом мільйони!
Деспот і нині брата гонить,
Щоби крови вточив із брата!
Чи вже гнетеним більш не стати
Ураз на ворога спільного?
А де-ж величній геній волі?
Чи він не прийде вже ніколи?!...

1888 р.

